

UKU SUUR SÜDA

JUHENDMATERJAL ÕPETAJALE

Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituut viib läbi projekti, mille eesmärkideks on suurendada Eesti ühiskonna teadlikkust võrdsest kohtlemisest ning võidelda sallimatuse vastu. Aastal 2011 keskenduti homfoobia vastu võitlemisele ja puuetega inimeste sotsiaalse staatuse edendamisele.

Lisainfo: www.erinevusrikastab.ee

Projekti finantseerivad Euroopa Liit, Sotsiaalministeerium ja Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituut. Projekti toetatakse Euroopa Liidu tööhõive ja sotsiaalse solidaarsuse programmi PROGRESS (2007-2013) raames. Programmi haldab Euroopa Komisjoni tööhõive, sotsiaalküsimuste ja võrdsete võimaluste peadirektooraat. Programm loodi selleks, et toetada rahaliselt Euroopa Liidu eesmärkide rakendamist tööhõive ja sotsiaalse solidaarsuse valdkonnas ning aidata seeläbi kaasa Euroopa 2020 strateegia eesmärkide saavutamisele kõnealuses valdkonnas.

Seitsmeaastane programm on suunatud kõikidele huvirühmadele, kes aitavad välja töötada asjakohaseid ja tõhusaid õigusakte ning kujundada tööhõive ja sotsiaalpoliitikat Euroopa Liidu 27 liikmesriigis, Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riikides ning Euroopa Liidu kandidaatriikides ja potentsiaalsetes kandidaatriikides. Täiendav teave: <http://ec.europa.eu/progress>

Toetab Euroopa Liit

Tekst: Helen Voog

Illustratsioonid, kujundus ja küljendus: Kudrun Vungi

Keeletoimetaja: Anu Rooseniit

© Helen Voog ja Kudrun Vungi

Trükikoda Printon, 2012

RAAMAT ON VALMINUD
EESTI PUUETEGA INIMESTE KOJA POOLT TTÜ PROJEKTI
“ERINEVUS RIKASTAB” RAAMES

Projektijuht: Helen Voog

www.epikoda.ee

ISBN 978-9949-30-238-3

Hea õpetaja!

Eelkooliiga on üks olulisemaid perioode lapse vaimses ja füüsilises arengus. Sellel ajal omandatud teadmised ning kogemused, eakaaslaste ja täiskasvanute eeskuju panevad paljuski paika väärtushinnangud ning suhtumise teistesse inimestesse kogu järgnevas eluks.

See on üks põhjustest, miks Eesti Puuetega Inimeste Koda otsustas projekti “Erinevus rikastab” raames anda välja 6-7-aastastele lastele, nende õpetajatele ja lapsevanematele suunatud raamatu ning juhendmaterjal “Uku suur süda”. Raamatu peamine eesmärk on tõsta laste teadlikkust inimeste individuaalsetest erinevustest ja iseärasustest. Erinemine ei põhjusta kellelegi otsust kahju, vaid muudab maailma värvikamaks ning mitmekesisemaks. Oluline on meeles pidada, et kaaslastesse tuleb alati suhtuda austusega ja vajadusel osata pakkuda sõbrale ka abikäsi.

Juhendmaterjal sisaldab raamatus käsitletud teemasid, mis on järgmised:

Teema 1: Mina olen eriline

Teema 2: Inimesed on erinevad

Teema 3: Minu perekond

Teema 4: Minu sees on erinevaid tundeid

Teema 5: Mina toitun tervislikult

Teema 6: Mina olen kõigi vastu sõbralik ja hea

Teema 7: Räägime ilma sõnadeta

Teema 8: Kuidas kirjutavad ja loevad pimedad inimesed?

Teemade juurde kuuluvad tegevuste jaoks paljundatavad töölehed ning lisamaterjalid (vt LISAD), mille eesmärk on muuta teemade käsitlemine lihtsamaks lapsele, samuti täiskasvanule. Eelnimetatud teemasid võib õpetaja kasutada oma töös nii enne kui ka pärast raamatu lugemist. Teadmiste omandamisel ja kinnistamisel on kindlasti abiks ka peatükk “Suunavaid küsimusi aruteluks” ning viited lisa lugemiseks. Millisel viisil ning kui suures mahus õpetaja juhendmaterjali oma töös kasutab, jääb iga õpetaja enda otsustada.

Eesti Puuetega Inimeste Koda loodab, et materjalid aitavad kaasa sallivama ning hoolivama ühiskonna kujundamisele ning soovib kõigile õpetajatele sisukat materjalide kasutamist.

Teema 1: Mina olen eriline

Eesmärgid: Laiendada ja kinnistada laste teadmisi ning arusaamu inimeste individuaalsetest välistest eripäradest; suurendada oskust väärtustada iseenda individuaalsust ja omapära; kujundada tolerantset ja mõistvat suhtumist teineteisesse; arendada iseseisva töö oskusi.

Vajaminevad töövahendid: töölehed (LISA 1), joonistustarbed (värvipliatsid, rasvakriidid, õlipastellid), seinapeegel, kleepmass.

Praktilised tegevused:

- 1) Lapsed seisavad või istuvad ringis ning õpetaja esitab lastele järgmised küsimused:
  - Kas need lapsed, kes su kõrval seisavad, näevad sinuga ühesugused välja? Mille poolest te teineteisest erinete? Mille poolest sarnased olete?
  - Kas Sulle meeldiks, kui kõik meie rühma lapsed näeksid ühesugused välja? Miks see Sinule meeldiks või ei meeldiks?Õpetaja esitab vajadusel lisaküsimusi lähtudes laste arutlustest ja vestluse arengust.
- 2) Lapsed kogunevad laudade juurde ning õpetaja jagab töölehed (LISA 1). Töölehtedel on kujutatud inimfiguur. Lapsed saavad ülesandeks joonistada see enda sarnaseks (*silmad, nina, suu, kõrvad, juuksed, riided jne*). Soovituslikult võiks lastel olla võimalus ennast peeglist vaadata. Õpetaja jälgib laste tegevust ning annab vajadusel suunavaid juhiseid. Kui joonistused on valmis, korjatakse need kokku (seda võib teha keegi lastest). Õpetaja näitab rühmale pilte ning üheskoos proovitakse ära arvata, kes on pildil. Pildi autor peab sel ajal vaikselt olema. Pärast äraarvamismängu annab õpetaja igale lapsele pabersedeli, kuhu tuleb kirjutada oma nimi. Pildid ja nimed pannakse klassiruumi seinale. Lapsed riputavad ise tööd seinale.

Õpitu kinnistamine: üheskoos **vaadeldakse** veel kord joonistusi ning õpetaja küsib lastelt:

- Kas enda joonistamine oli kerge/ raske? Miks?
- Mis Sulle enda välimuse juures kõige rohkem meeldib? Miks?

Õpetaja esitab lastele suunavaid ja vestlust arendavaid küsimusi lähtudes tunni teemast.

Teema 2: Inimesed on erinevad

Eesmärgid: Laiendada ja kinnistada laste teadmisi inimeste individuaalsetest iseärasustest ja teineteisest erinemisest; arendada laste empaatiavõimet ja tolerantset suhtumist kaaslastesse; arendada iseseisva töö oskusi.

Vajaminevad töövahendid: töölehed (LISA 2); joonistustarbed (värvipliatsid, rasvakriidid, õlipastellid), kleppmass.

Praktilised tegevused:

- 1) Lauad on paigutatud rühmas ringikujuliselt või poolkaares, et kõik lapsed näeksid üksteist.
Õpetaja küsib lastelt:
  - Mida tähendab, et kõik inimesed on erinevad?
Vajadusel selgitab õpetaja lastele *erinevuse* mõiste sisu oma sõnadega ja lastele mõistetavalt. Õpetaja selgitab nii *välise erinevuse* kui ka *sisemise erinevuse* olemust.
  - Mille poolest inimesed üksteisest erinevad? Kas kõik inimeste erinevused on silmaga näha?
  - Kas kõik inimesed saavad ühtmoodi kiiresti joosta ja kõndida? Kuidas liiguvad need inimesed, kes ei saa käia? Mille abil nemad liiguvad? Kas Sa oled näinud ratastooliga liikuvat inimest? Kuidas saad Sina aidata ratastoolis inimest tänaval? Aga poes? Koolis?
  - Kas Sulle meeldiks, kui kõik inimesed oleksid ühesugused ja teeksid kõike ühtmoodi? Miks see Sulle meeldiks? Miks see Sulle ei meeldiks?
Vajadusel esitab õpetaja lisaküsimusi lähtudes vestluse arengust ja laste arutlustest.
- 2) Õpetaja jagab lastele töölehed (LISA 2), millel on kujutatud tänaval seisvaid inimesi. Ülesandeks on joonistada pildile juurde võimalikult erineva välimusega inimesi. Pärast joonistamist värvib iga laps oma pildi.
- 3) Pärast tööde valmis saamist palub õpetaja lastel jutustada, millised (missuguse välimusega) inimesed on pildil ja kirjeldada pildil toimuvat. Õpetaja esitab vajadusel lisaküsimusi ning laseb lastel nimetada erinevusi üksteise joonistatud inimeste välimuses.
- 4) Tegevuse eesmärk on leida kuni 5 erinevust enda ja rühmakaaslase pildil. Üheskoos analüüsitakse 5–6 pilti. Joonistused riputatakse klassiruumi seinale.

Õpitu kinnistamine: õpetaja esitab lastele küsimusi lähtuvalt tunni teemast ning suunab arutelu. Lõpetuseks võib mängida järgmise mängu: ühel lapsel seotakse silmad kinni ning näo kompimise abil tuleb ära arvata mängukaaslane.

Teema 3: Minu perekond

Eesmärgid: Selgitada ja kinnistada *perekonna* mõistet; suurendada laste teadmisi perekondade struktuurilistest erinevustest; suurendada oskust väärtustada oma perekonda; selgitada, kuidas perekondade mitmekesisus ja erinevus muudab kogu maailma mitmekülgsemaks; arendada kuulamis- ja eneseväljendusoskust.

Vajaminevad töövahendid: töölehed (LISA 3), A4 formaadis joonistuspaperid, joonistustarbed (värvipliatsid, rasvakriidid või õlipastellid).

Praktilised tegevused:

- 1) Õpetaja esitab lastele järgmised küsimused:
  - Mida tähendab sõna *perekond*? Mis on *perekond*? Õpetaja esitab vajadusel suunavaid küsimusi lähtudes laste vestlusest ja arutlustest. Õpetaja rõhutab, et iga lapse vastus on õige ja keegi ei eksi oma arvamustes.
  - Milleks on perekonda vaja? Miks on tähtis, et kõigil oleks pere?
  - Milline on sinu perekond? Kes kuuluvad sinu perekonda?
- 2) Õpetaja jagab töölehed (LISA 3). Üheskoos vaadeldakse pilte ning õpetaja esitab küsimusi:
  - Kas pildil olevad inimesed moodustavad perekonna? Kes kuuluvad pildil olevasse perekonda?
  - Milliseid perekondi on veel olemas? Missuguseid perekondi Sa veel tead?
  - Mis Sa arvad sellest, kas a) vanaema ja vanaisa b) tädid ja onud c) kasuisa või kasuema d) lemmikloomad kuuluvad ka perekonda? Kas sul on kodus mõni lemmikloom? Kes? Kuidas Sa tema eest hoolitsed?
- 3) Õpetaja jagab lastele joonistuspaperid ning -tarbed. Paberi ülemisele äärelle kirjutab iga laps oma nime. Oma nime järel kirjutavad lapsed sõna *pere* (nt *Anu pere*). Lapsed joonistavad pildi enda perekonnast. Iga laps kirjutab pildile juurde oma pereliikmete nimed.
- 4) Pärast joonistuste valmimist pannakse tööd rühmaruumi seinale. Ühiselt vaadeldakse kõiki joonistusi ning õpetaja esitab lisaküsimusi pildil olevate isikute kohta.

Õpitu kinnistamine: õpetaja selgitab lastele veel kord, et kõik perekonnad on erinevad ja iga inimene vajab perekonda saamiseks abi ja toetust igapäevaste muredega toimetulekul. Õpetaja esitab lastele küsimusi lähtuvalt tunni teemast ja vajadusel suunab arutelu.

Teema 4: Minu sees on erinevaid tundeid

Eesmärgid: selgitada erinevate tunnete/emotsioonide olemasolu ja vajalikkust; suurendada julgust tunda ja mõista erinevaid emotsioone iseendas; arendada laste oskust väljendada oma tundeid verbaalselt; arendada iseseisva töö oskusi.

Vajaminevad töövahendid: töölehed (LISA 4 ja LISA 5).

Praktilised tegevused:

- 1) Õpetaja on lõiganud paberist välja emotsiooninäod (LISA 4). Pildid on asetatud lauale ning iga laps võtab pildi. Seejärel kirjeldatakse kordamööda, millise emotsiooniga on tegu (*rõõmus, kurb, üllatunud, ehmunud, vihane, mõtlik*). Iga laps peab ütlema, kas ta on niimoodi ennast tundnud ja millises olukorras. Kui laps ei oska vastata või ütleb, et ei ole nii tundnud, vastab küsimusele keegi teine. Õpetaja suunab vajadusel vestlust lisaküsimustega.
- 2) Emotsiooninäod asetatakse tagasi lauale. Õpetaja palub leida näod, mis kirjeldavad **rõõmu**. Pildid antakse õpetaja kätte. Õpetaja esitab lastele küsimused: Millal ja mille pärast Sa oled olnud rõõmus? Mis võib teisi rõõmustada? Kuidas ja millega Sina oled teisi rõõmustanud? Seejärel palub õpetaja laualt leida näod, mis kirjeldavad **kurbust**. Õpetaja esitab küsimused: Millal Sa oled olnud kurb? Mis on Sinu tekitanud kurbust? Miks on inimesed mõnikord kurvad? Kuidas Sa lohutad sõpra, kes on kurb? Järgmisena palub õpetaja leida näod, mis oleksid **kurjad/vihased**. Järgnevad küsimused: Kas Sa oled olnud kuri? Mille pärast ja miks Sa olid kuri? Kuidas Sa saad aru, kui keegi on kuri? Mida tuleks teha inimesega, kes on kuri? Kuidas temaga käituda? Õpetaja palub laualt leida näod, mis kirjeldaksid **hirmu** ning esitab küsimused: Kas Sa oled tundnud hirmu? Mida Sa kardad? Kas täiskasvanud inimesed ka kardavad? Kuidas hirmust võitu saada? Järgmisena valitakse **ehmatust** kirjeldav näoilme pilt. Õpetaja küsib: Mis on ehmatust? Mida tähendab *ehmatama*? Mille pärast inimesed ehmuvad? Millal Sina oled olnud ehmunud? Kas Sina oled kedagi ehmatanud? Vajadusel selgitab õpetaja mõiste sisu ja suunab vestlust lisaküsimustega. Viimasena võetakse **üllatunud** näoilme pilt. Õpetaja küsib: Mida tähendab üllatus? Mis on Sinu jaoks olnud kõige toredam üllatus? Millal oled Sina olnud üllatunud? Kas kõik üllatused saavad olla ainult head? Milline on olnud Sinu jaoks halb üllatus? Õpetaja võib teha valikuid väljapakutud emotsioonide seas vastavalt oma soovile, lähtudes laste teadmistest ja kogemustest.

3) Õpetaja jagab lastele töölehed (LISA 5). Õpetaja ütleb lastele emotsiooni kirjelduse ning lapsed peavad joonistama vastavat tunnet väljendava näoilme. Võimalikud kirjeldused:

- joonista, millise näo teed Sa siis, kui saad kelleltki kingituse;
- joonista, millise näo teed Sa siis, kui keegi Sind kiusab;
- joonista, millise näo teed Sa siis, kui kukud ja saad haiget;
- joonista, millise näo teed Sa siis, kui keegi Sind ehmatab.

Soovitavalt võiks õpetaja kohandada kirjelduste sõnastuse ja sisu vastavalt oma soovile ning vajadusele.

Õpitu kinnistamine: õpetaja nimetab erinevaid emotsioone ja lapsed peavad näoilmega neid matkima/ jäljendama. Õpetaja teeb emotsiooni väljendava ilme lastega kaasa.

Teema 5: Mina toitun tervislikult

Eesmärgid: suurendada teadmisi tervislikust toitumisest; laiendada arusaama tervisliku toitumise tähtsusest organismile ja üldisele tervislikule seisundile; laiendada laste teadmisi toitumisega seotud terviseprobleemidest: allergiad; arendada kuulamis- ja verbaalset eneseväljendusoskust; arendada analüütilist mõtlemist.

Vajaminevad töövahendid: tööleht (LISA 6), A3 formaadis paber, värvipliatsid, liimipulgad.

Praktilised tegevused:

- 1) Õpetaja on eelnevalt lõiganud välja paljundatud töölehel toiduainete kujutised. Paberid on asetatud lauale pilt allpool. Lapsed keeravad kordamööda paberi teistpidi ning nimetavad pildil oleva toiduaine. Kui laps toiduainet nimetada ei oska, võivad teda aidata rühmakaaslased. Kui kõik pildid on ümber keeratud, jagab õpetaja toiduainete pildid ning palub värvida need õigete värvidega. Vajadusel juhendab õpetaja tegevust individuaalselt.
- 2) Seejärel pannakse lauale paber A3 formaadis, kuhu on kirjutatud kaks toiduainete rühma: “TERVISLIK TOIT” ja “EBATERVISLIK TOIT”. Ülesanne on värvitud toiduainete pildid paberil õige rühma juurde liimida. Õpetaja esitab küsimused:
  - Mis on Sinu lemmiktoit? Miks see Sulle maitseb?
  - Millised toiduained on Sinu tervisele head ja kasulikud?
  - Kas poes on ilusa pakendi sees alati tervislik toit? Kas toitu on õige valida pakendi järgi? Mida tuleb arvestada toidukaupade valimisel?
  - Millised toiduained ei ole tervisele kasulikud? Mis võib juhtuda, kui Sa neid toiduaineid sööd?
  - Miks tuleb süüa toitu, mis on Sulle kasulik ja tervislik?
  - Milline neist toitudest pildi peal meeldib Sulle kõige rohkem? Miks see nii on? Kas see toit on tervislik? Miks Sa nii arvad?
  - Milline toit Sulle selle pildi pealt üldse ei meeldi? Miks see Sulle ei meeldi? Kas see toit on su tervisele kasulik või kahjulik? Miks Sa nii arvad?

Õpitu kinnistamine: õpetaja palub igal lapsel nimetada tervisele kasulikke ja kahjulikke toiduaineid; lisaks juba käsitletutele ütleb õpetaja veel toitude nimetusi ning lapsed peavad tervisele kasuliku toidu nimetust kuuldes käsi plaksutama ja ebatervisliku toidu nimetuse korral pead raputama.

Teema 6: Mina olen kõigi vastu sõbralik ja hea

Eesmärgid: avardada oskust märgata kaaslaste tundeid; suurendada hoolivust ja empaatiavõimet oma kaaslaste suhtes; suurendada teadmisi õigest ja väärast käitumisest; arendada eneseväljendus- ning argumenteerimisoskust.

Vajaminevad töövahendid: töölehed (LISA 7), värvipliatsid.

Praktilised tegevused:

- 1) Õpetaja jagab töölehed ning lapsed jutustavad, mida nad piltidel näevad. Õpetaja esitab küsimused:
  - Kas lapsed piltidel käituvad selles olukorras õigesti või valesti? Millistel õigesti, millistel mitte? Miks lapsed nii käituvad? Kuidas oleks õige sellises olukorras käituda? Mida Sina teeksid selle lapse asemel?
  - Milliste laste sõber Sina tahaksid olla? Miks just nende laste sõber?
  - Milline on hea sõber? Kas Sul on palju sõpru? Kas parem on omada palju või vähe sõpru? Miks Sa nii arvad?
  - Kuidas hea sõber Sinuga käitub? Kas Sina oled hea sõber? Kas oled mõnda sõpra aidanud? Kas mõni sõber on Sind aidanud? Kas Sa tänasid sõpra abi eest? Kas sõber tänas Sind abi eest? Kuidas tänatakse teisi abi eest?

Õpitu kinnistamine: Lapsed värvivad eelnevas tegevuses kasutatud töölehtedel ära süžeepildid, millel kujutatud tegelased käituvad antud olukorras õigesti.

Enne seda näitab õpetaja töölehti ja tuletatakse meelde korrektselt käitumist väljendavad pildid. Korratakse veel kord üle, miks peab olema teiste vastu hea ning sõbralik. Vajadusel esitab õpetaja lisaküsimusi ning suunab vestlust.

Teema 7: Räägime ilma sõnadeta

Eesmärgid: tutvustada lastele viipekeelt ja anda teadmisi mitteverbaalsest kommunikatsioonist; anda teadmisi viipekeele kasutamisest ja kasutajatest; arendada kuulamis- ning verbaalset väljendusoskust; arendada peenmotoorikat ja tutvustada lihtsamaid sõrmendeid.

Vajaminevad töövahendid: töölehed (LISA 8).

Praktilised tegevused:

- 1) “Telefonimäng”: lapsed istuvad ringis ning õpetaja sosistab ühele lapse sõna, mis tuleb omakorda edastada järgmisele jne. Viimane laps ringis ütleb sõna valju häälega.
Õpetaja esitab järgmised küsimused:
  - Kuidas mäng meeldis?
  - Kas sosistada on raskem kui valjult rääkida? Miks Sa nii arvad?
  - Kas ilma sõnadeta saab ka rääkida? Kuidas inimesed ilma hääle ja sõnadeta kõnelevad? Kuidas kõnelevad need inimesed, kes ei saa valju häälega rääkida?
- 2) Õpetaja jagab lastele töölehed (LISA 8) viipekeele kohta. Eelnevalt selgitab õpetaja, et kõik inimesed ei kuule ühtmoodi hästi. Vaegkuuljad peavad kasutama selleks abivahendeid – neil on kõrva küljes kuulmisaparaat, mis aitab neil paremini kuulda. On ka inimesi, kes on sündinud kurtidena ja ei kuule ka aparaadiga. Nemad kasutavad suhtlemiseks viipekeelt. Õpetaja eeskujul proovitakse töölehtedel olevaid viipeid jäljendada ja sõrmendeid moodustada. Lisaks proovitakse õpetaja abiga viibelda lause “Tere, minu nimi on...”
- 3) Õpetaja esitab lastele küsimusi: Kas sellisel viisil suhtlemine on raske? Miks? Kas Sina tunned kedagi, kellel on raskusi kuulmise ja/või rääkimisega? Kas Sa tahaksid temaga koos mängida ja tema sõber olla? Miks?

Õpitu kinnistamine: toimub arutelu teemal, mida uut lapsed käesoleva teema raames teada said. Lõpetuseks sõrmendab iga laps koos õpetajaga oma nime. Lõpetuseks sobib mängida ka “Vaikuse kuulamismängu”. Selle käigus peavad kõik lapsed istuma vaikides ning kuulama vaikuse heli. Pärast mängu toimub arutelu teemal “Kas vaikusel on ka oma hääl?”

Teema 8: Kuidas kirjutavad ja loevad pimedad inimesed?

Eesmärgid: selgitada mõisteid *vaegnägija* ning *pime*; laiendada teadmisi silmade ja nägemise hoidmise/kontrolli vajalikkusest; selgitada peamisi põhjuseid, mis põhjustavad nägemise halvenemist; tutvustada Braille' kirja (punkt kiri) ja selle tehnikat; arendada verbaalset eneseväljendusoskust ja analüüsivõimet; arendada peenmotoorikat.

Vajaminevad töövahendid: punkt kirja tähestik (LISA 9); ruudulised paberid; töövahendid lähtuvalt praktilistest tegevustest nr 2.

Praktilised tegevused:

1) Õpetaja esitab lastel küsimused:

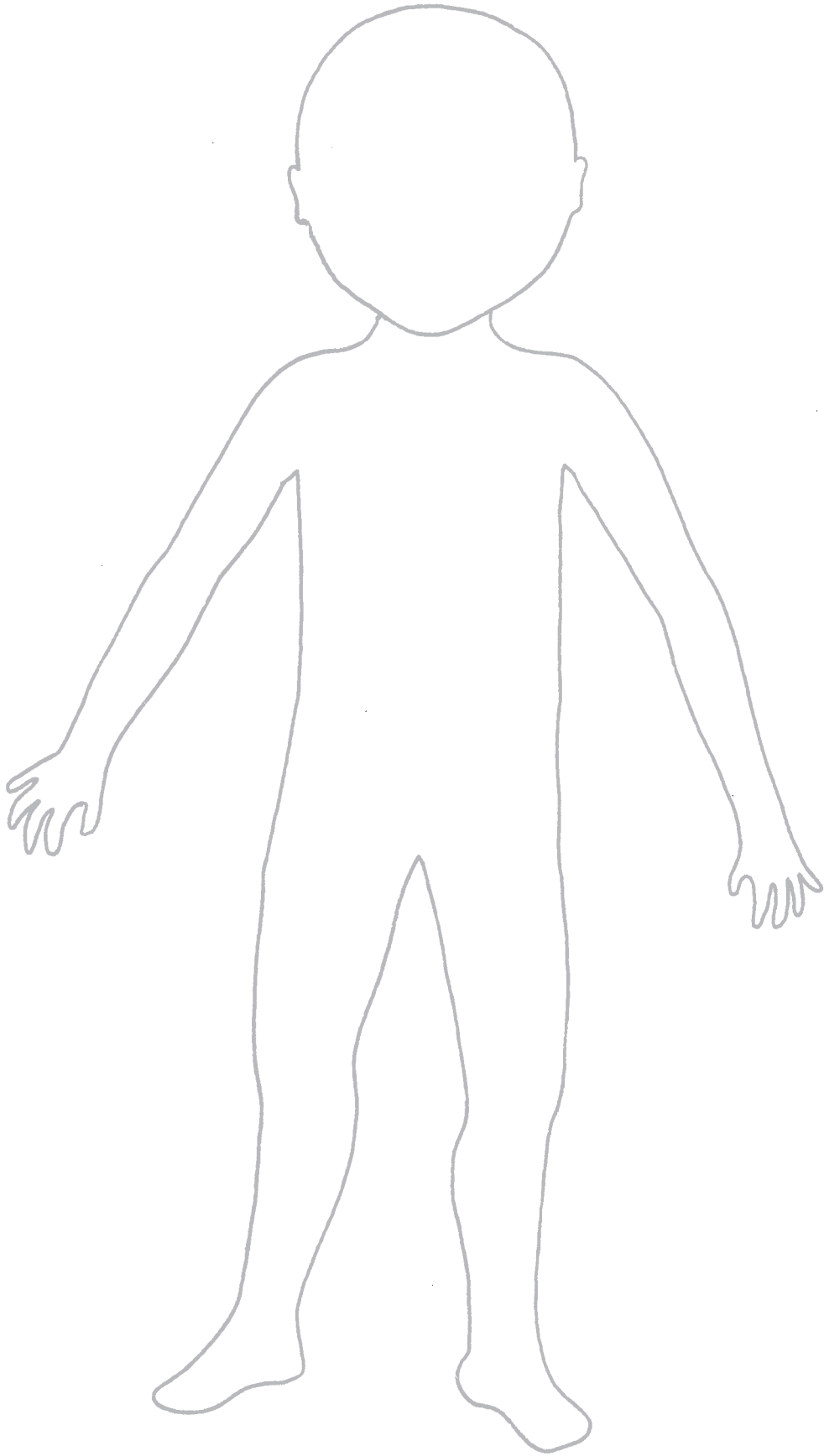
- Milleks on silmad inimesele vajalikud? Miks on vaja silmi hoida? Kuidas hoida oma silmi? Kuidas silmad puhkavad? Mida Sa silmadega siis teed, kui tahad, et need puhkaksid? Mida tuleb teha, kui nägemine halveneb ja kõike enam "teravalt" ei näe? Kas Sina oled silmaarsti juures käinud? Kuidas silmaarst kontrollib Sinu nägemist? Miks mõned inimesed ei näe? Kuidas liiguvad/kirjutavad/loevad pimedad inimesed?

2) Nägemispuude olemuse selgitamiseks ja näitlikustamiseks valib õpetaja omal soovil ülesande alljärgnevatest:

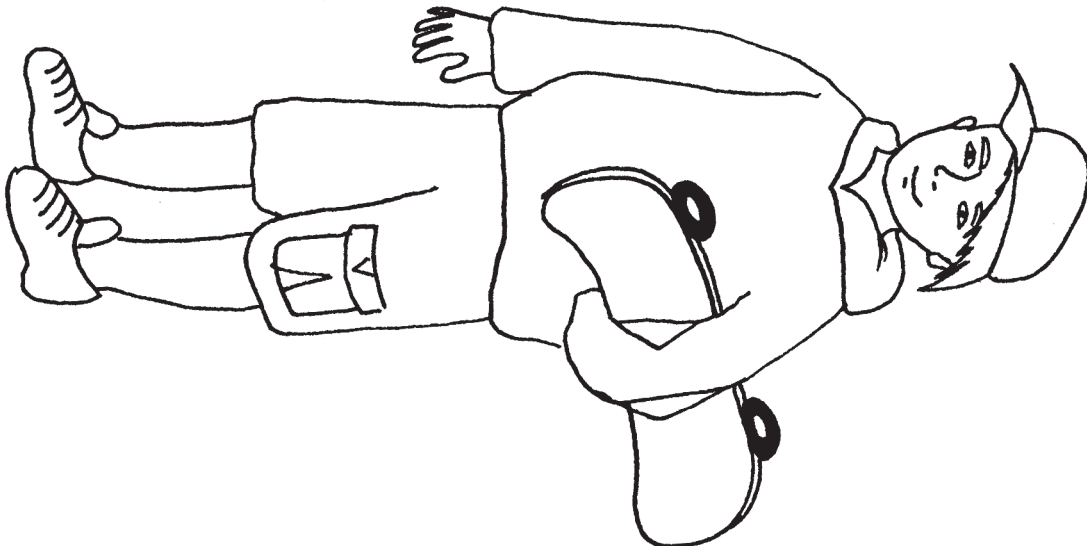
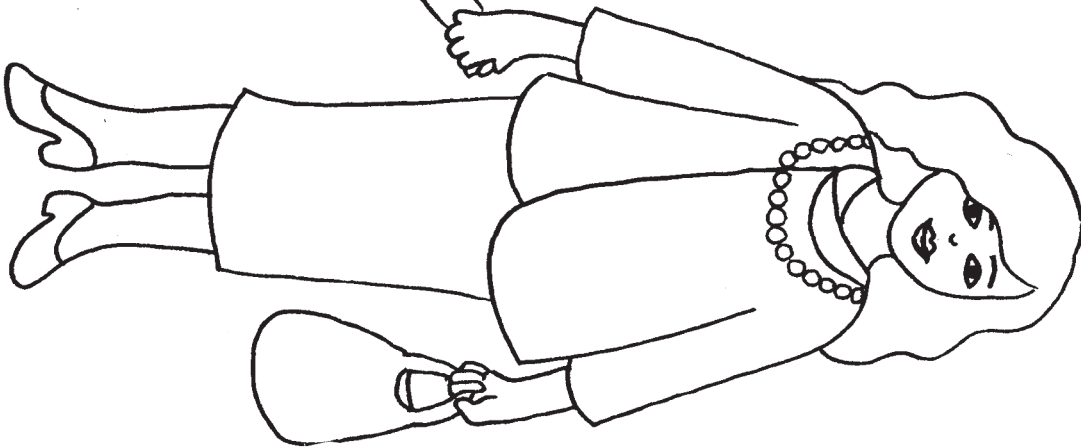
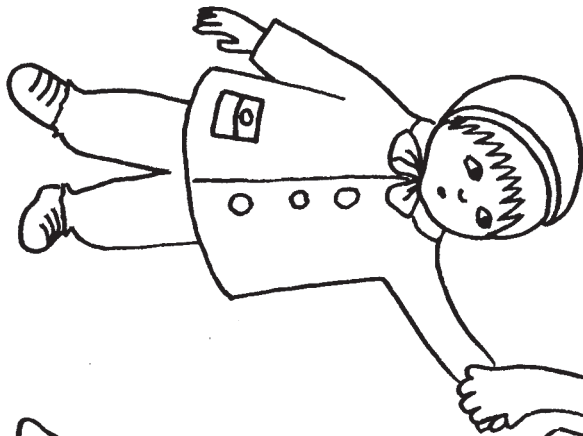
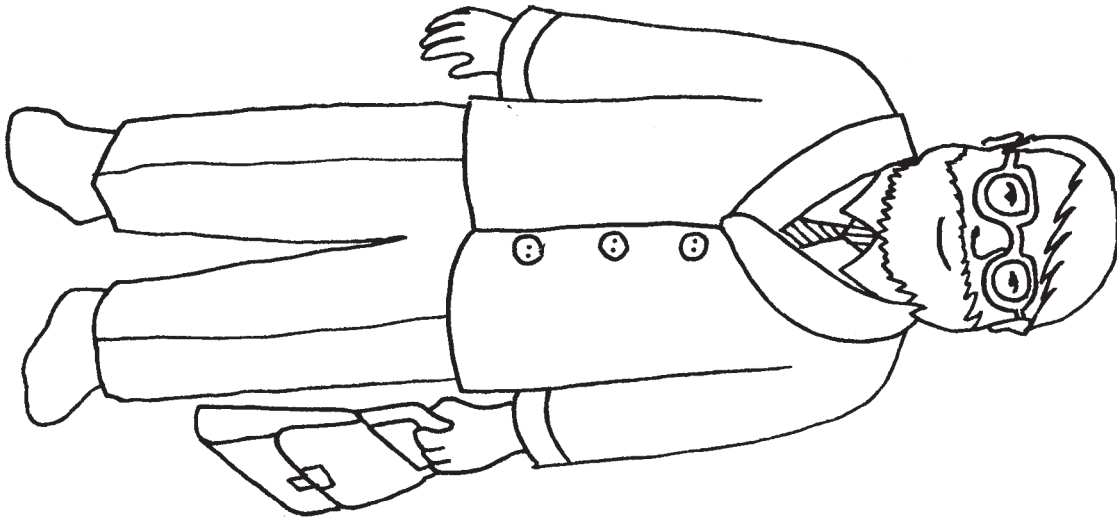
- iseenda näo joonistamine kinniseotud silmadega;
- iseenda nime kirjutamine kinnisilmi;
- mõne eseme joonistamine kinnisilmi;
- nn võlukott – õpetaja paneb riidest kotti erinevad esemed ja lapsed saavad kordamööda kotist käega kompides arvata ja ära tunda, mis kotis leidub;
- rühmakaaslaste äratundmine nende nägusid katsude – ühel lapsel on seotud silmad kinni, kolm last istuvad tema ees ja laps peab teiste nägu katsudes ära tundma, kellega on tegu.

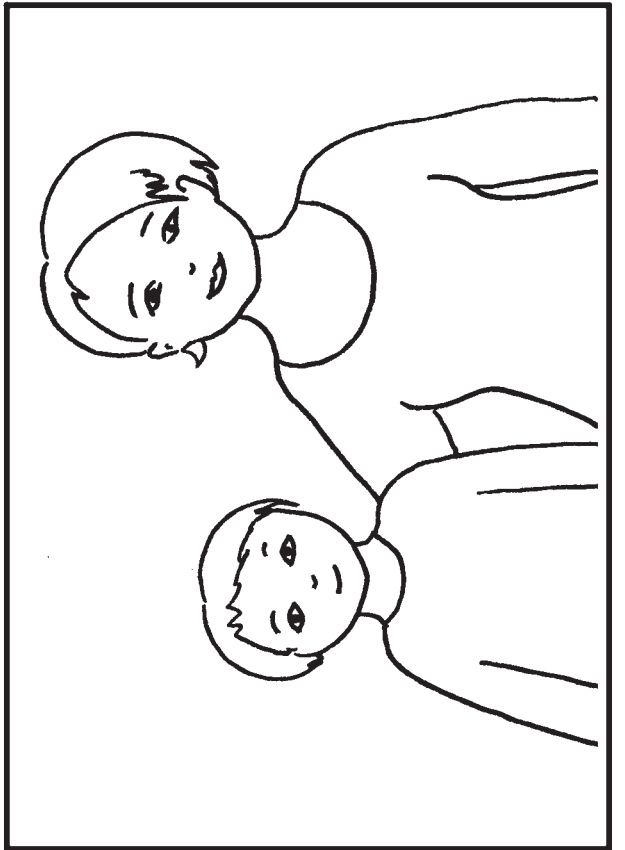
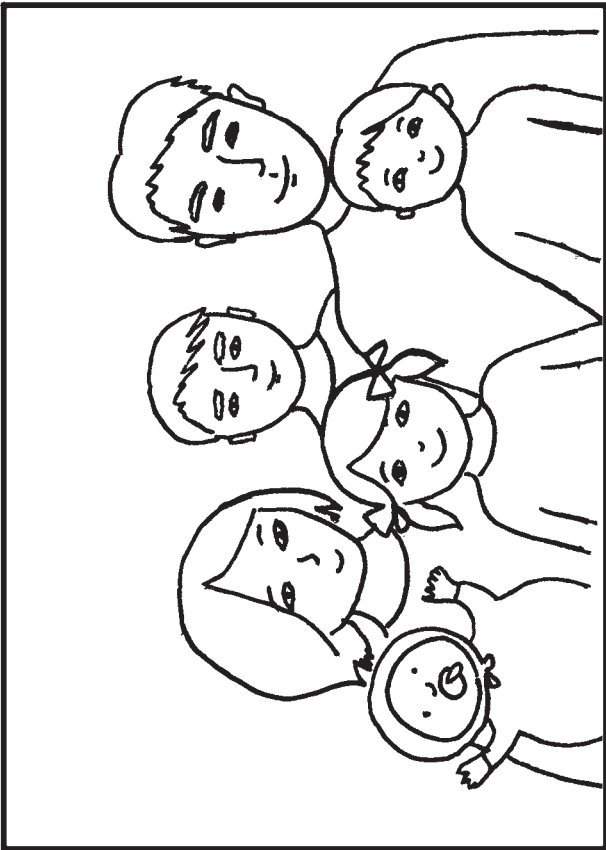
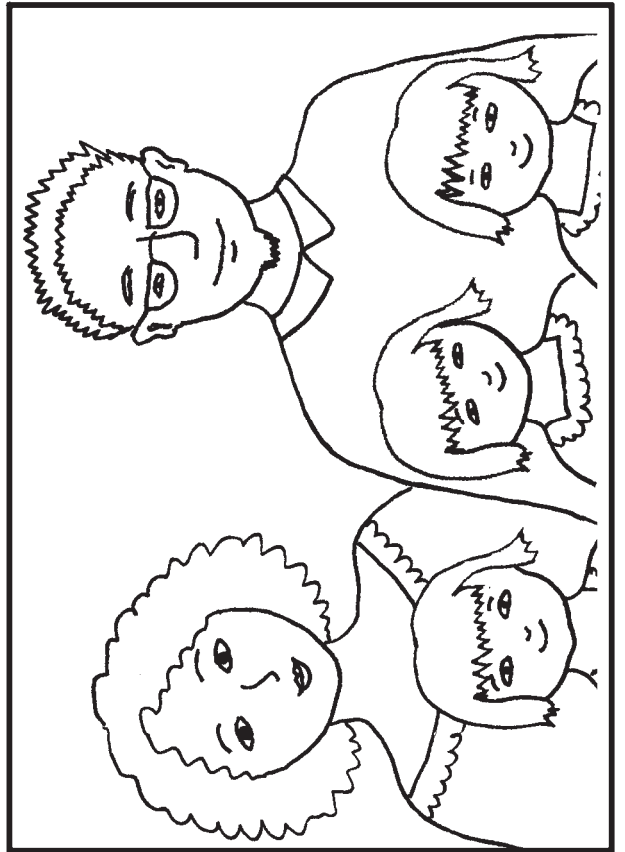
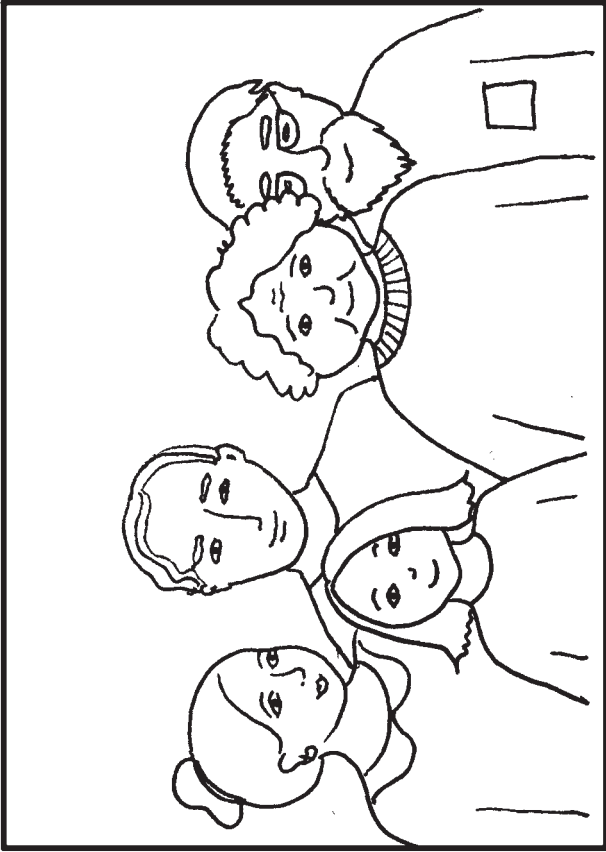
3) Õpetaja jagab igale lapsele tähestiku, kus on trükitähed nii punkt- kui ka tavakirjas. Õpetaja tutvustab, kuidas vaegnägijad tähestikku kasutavad ja räägib, et seda trükitakse trükimasinal. Ta tutvustab ka punkt kirja tähestiku ja tavatähestiku omavahelisi vasteid. Lapsed otsivad punkt kirjas üles ja joonistavad ruudulisele paberile oma eesnime.

Õpitu kinnistamine: Lapsed ehitavad õpetaja abiga endale takistusraja (toolid, laud, nõõrid nende vahel jne). Takistusrada tuleb läbida silmad kinni seotud, kasutades kaaslaste abi.

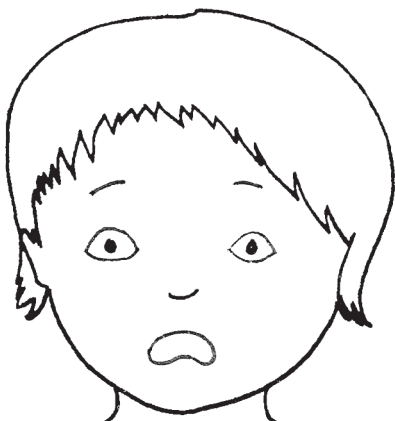
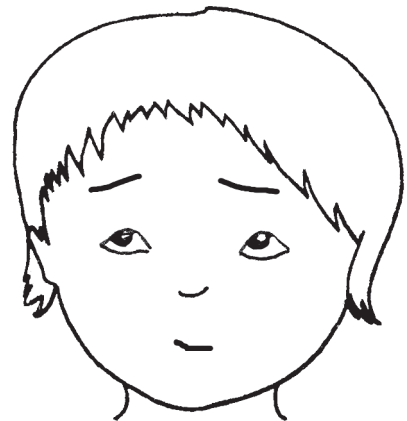
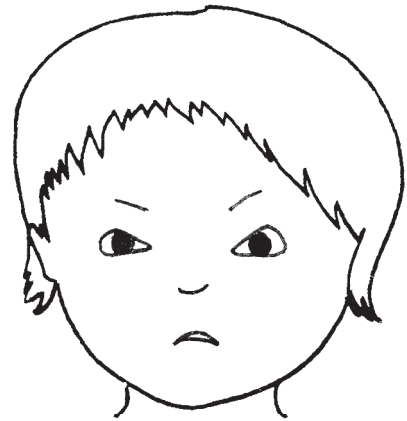
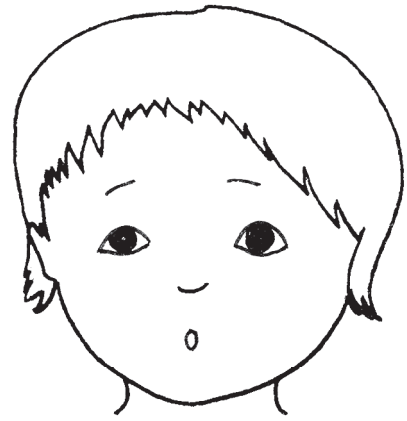
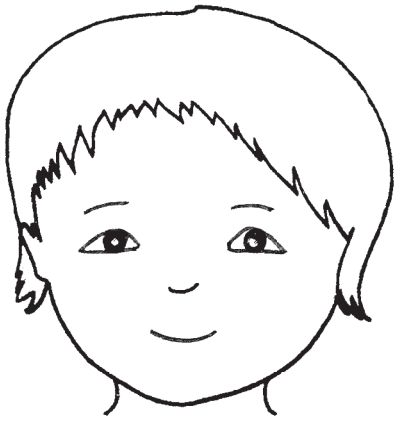

LISA 2

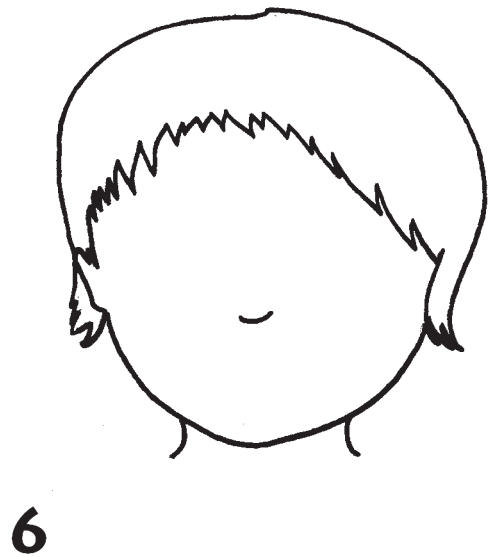
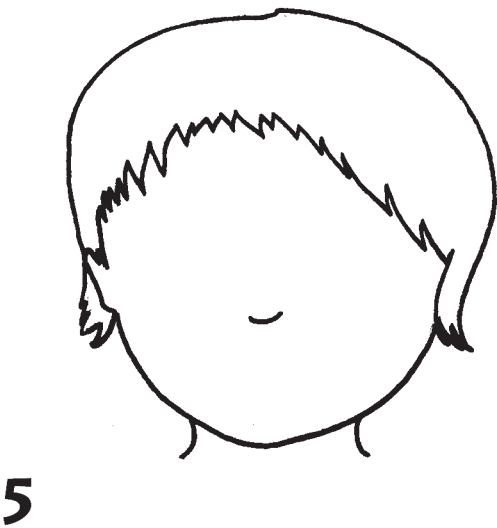
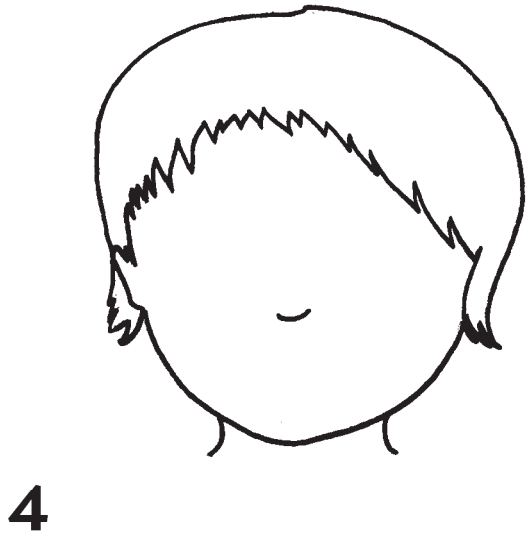
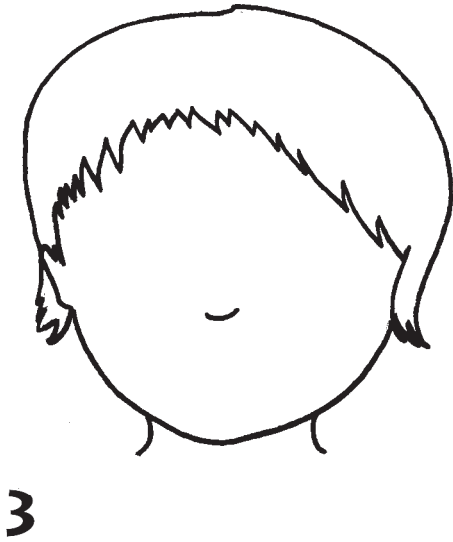
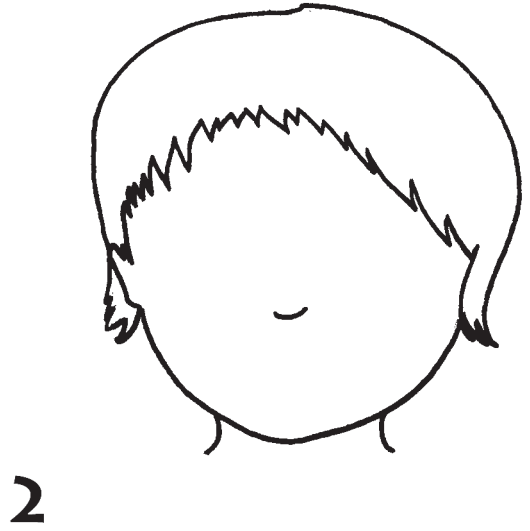
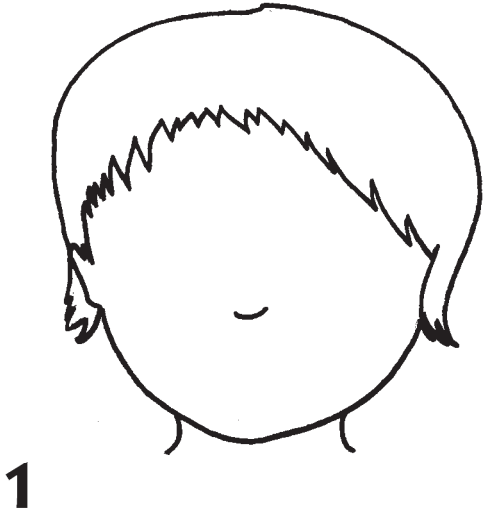

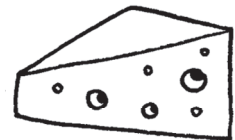
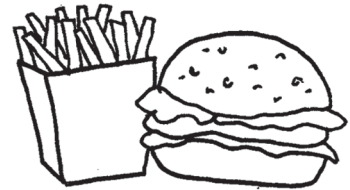
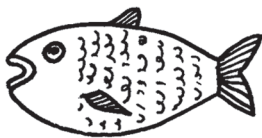
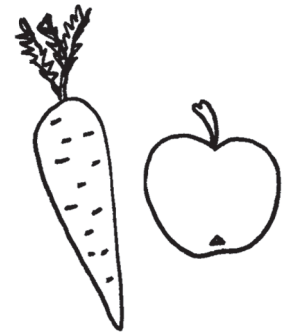
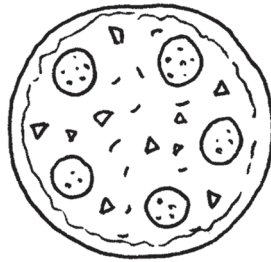
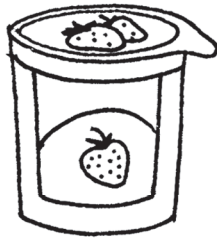
LISA 4

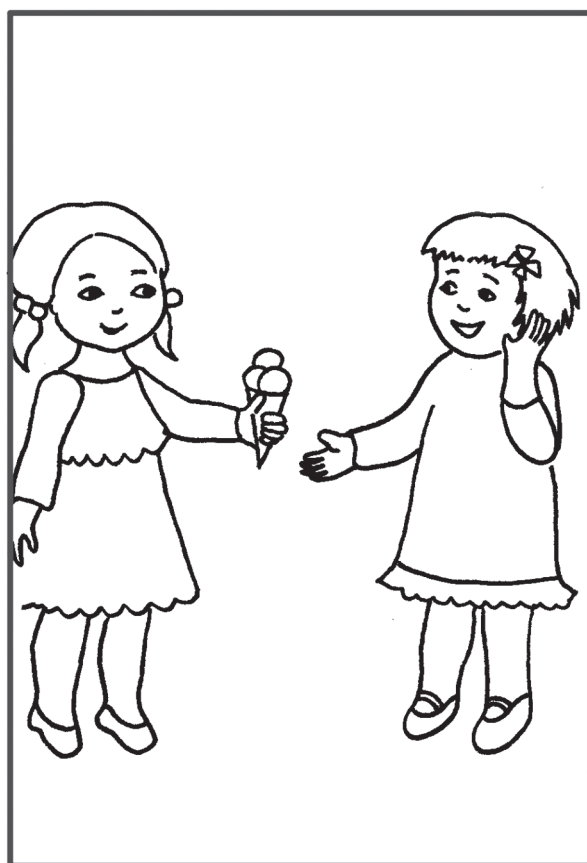
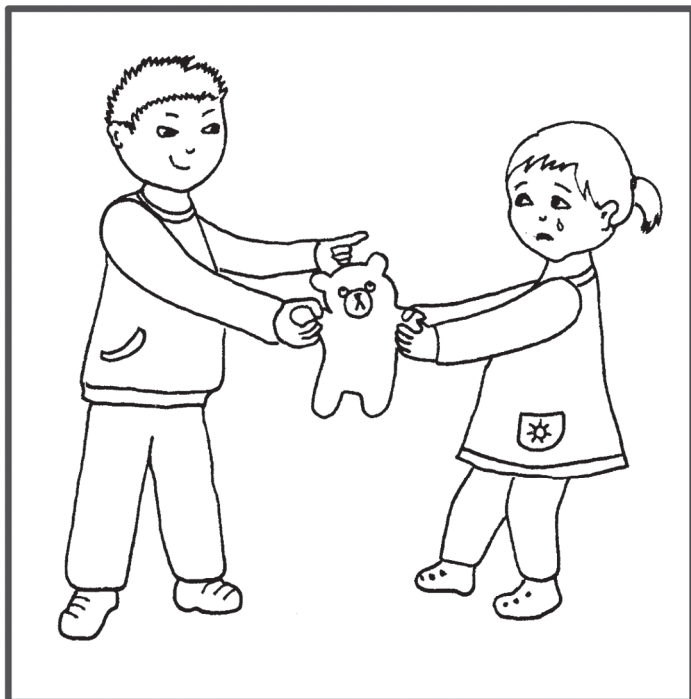

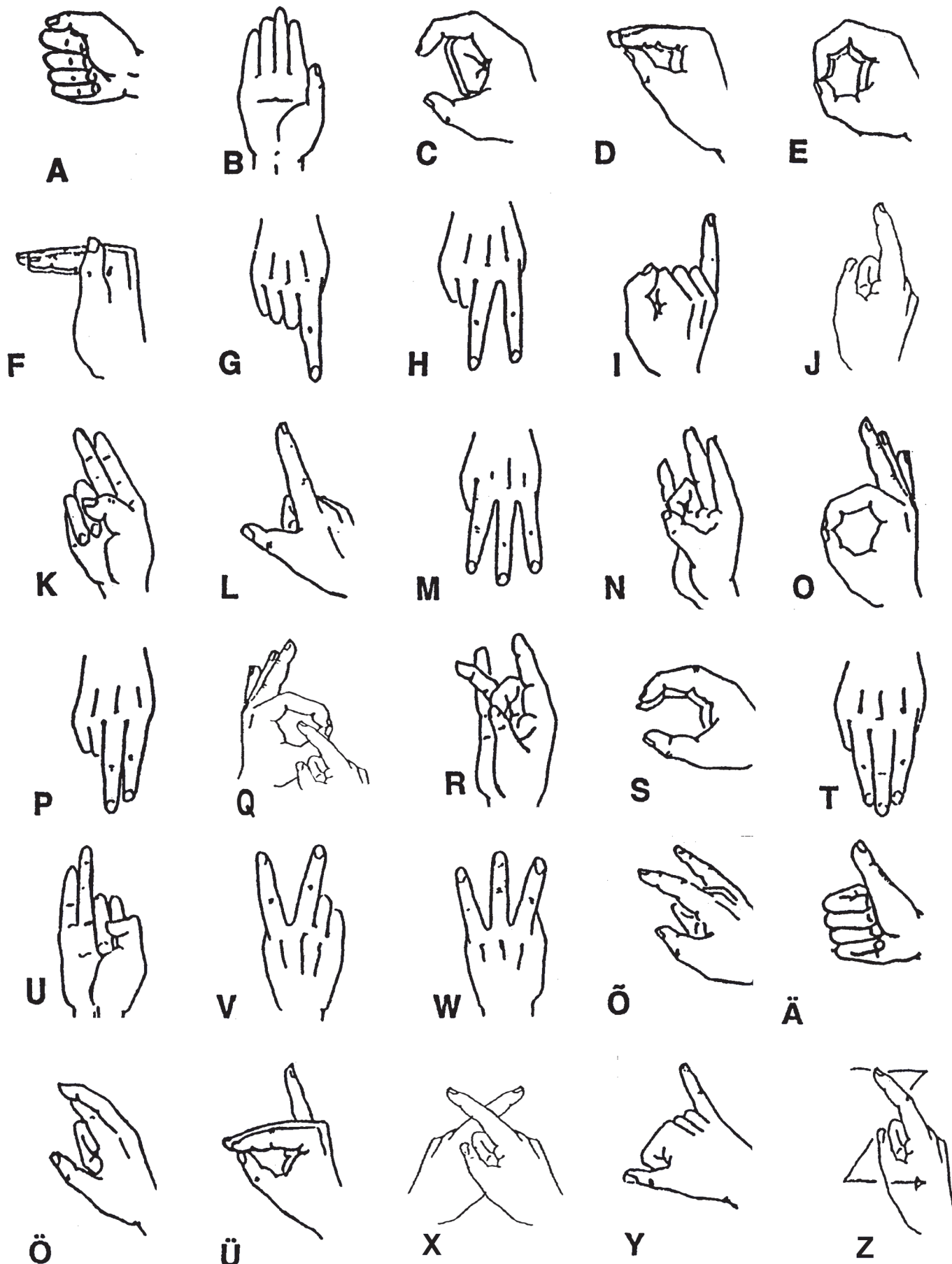

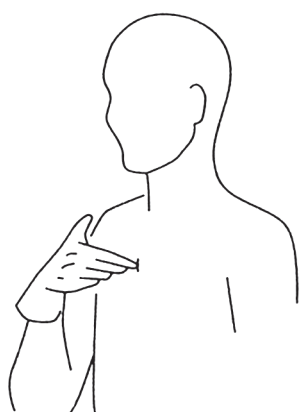
LISA 6

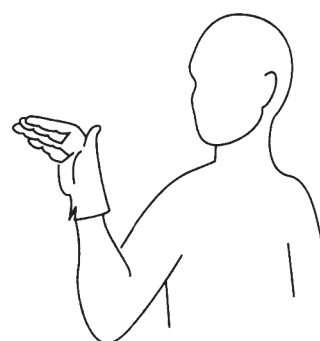

EESTI SÕRMENDID

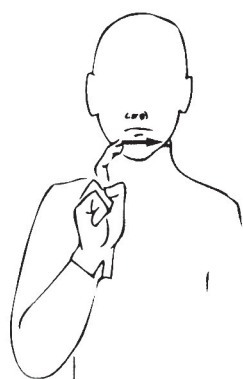

TERE

HEAD AEGA

ISA

EMA

0

1

2

3

4

5

6

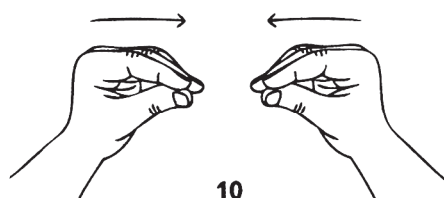
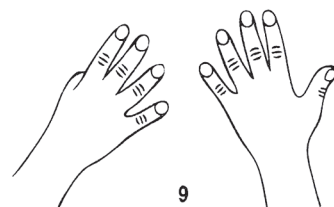
7

8

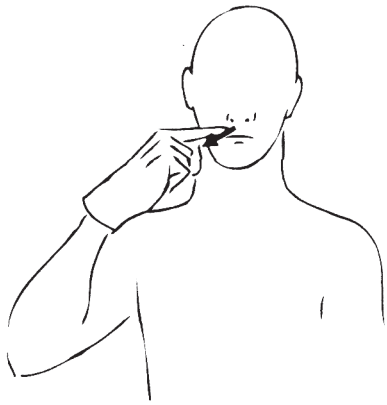

9

10

LISA 8

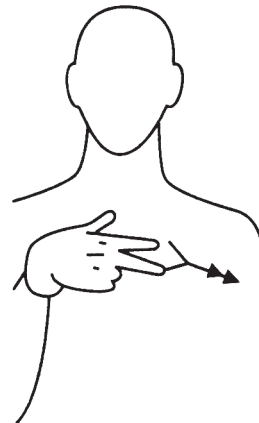
MEES

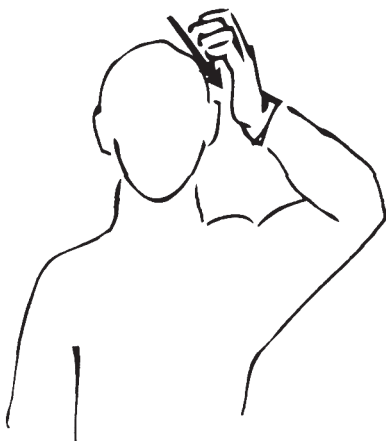
MAGAMA

LUGEMA

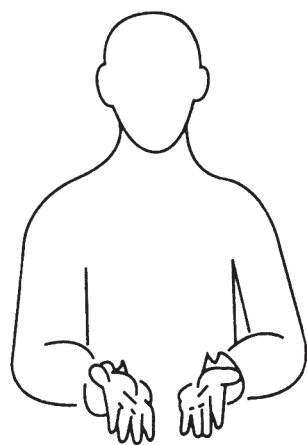
LAMMAS

KAMM

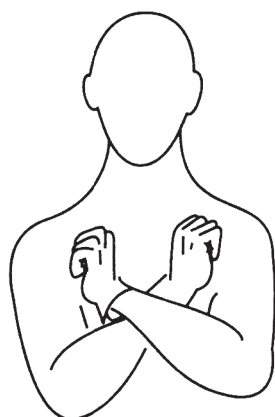
JÄNES

SÜNDIMA

RATAS

PUHKAMA

VAATAMA

NÄGU PESEMA

NUTMA

PUNKTKIRJA TÄHESTIK

	A		B		C		D		E		F		G		H		I		J		K
	L		M		N		O		P		Q		R		S		Š		Z		Ž
	T		U		V		W		Õ		Ä		Ö		Ü		X		Y		
	.		,		;		!		(		“		’		-		/				
1		2		3		4		5		6		7		8		9		10			

Arvumärk #

Suurtähemärk α

SUUNAVAIK KÜSIMUSI ARUTELUKS

Lk 4: Milline näeb välja Uku? Kes kuuluvad Uku perekonda? Mida tähendab sõna perekond? Kes kuuluvad Sinu perekonda?

Lk 5: Miks arvab Uku, et ta on liiga lühikest kasvu?

Lk 6: Milline poiss on Mart? Kas Mart käitub teiste lastega hästi ja õigesti? Kas Sina tahaksid olla Mardi sõber? Mida tähendab naabritädi Tiiu ütlus "Sa korrutad seda juttu nagu papagoi"? Miks Uku oli õnnetu?

Lk 7–8: Kellele rääkis Uku oma murest? Kuidas lohutas vanaisa Ukut? Mida tähendab ütlus "suur süda"? Kes lohutab Sind, kui Sa oled kurb? Kui Sina kurb oled, siis kuidas läheb Su tuju paremaks? Kuidas lohutada inimest, kes on kurb/õnnetu?

Lk 10–11 Mida mõtles Uku voodis enne uinumist? Miks Uku ei tahtnud olla selline poiss nagu Mart? Kas Sinu arvates käitus Mart teiste lastega hästi?

Lk 12–14: Kuidas Uku oma õele „Tere hommikust“ ütles? Kuidas saad ilma sõnadeta sõbralikkust näidata? Mida tähendab sõna „kurt“? Kuidas suhtlevad kurdid inimesed? Kuidas Uku suhtleb oma õega, kui ta kõiki viipeid ei oska? Miks kandis Timo kõrva taga väikest aparati? Kuidas tuleb rääkida inimesega, kes kuuleb halvemini kui teised? Miks tuleb iga inimesega rääkides silma vaadata?

Lk 17: Mida soovis Uku hommikusöögiks? Kas see on tervislik hommikusöök? Ütle mõni maitsev ja tervislik hommikusöök. Mida tegi ema Ukule hommikusöögiks? Miks ei saa Uku juua piima ega süüa apelsine ja mandariine? Mida tähendab sõna „allergia“? Kas Sina oled mingisuguse toidu vastu allergiline? Kas Sa tohid süüa kõiki toite? Kuidas Sa tead, et Sul on allergia? Millised on allergia tundemärgid?

Lk 18–19: Kuhu kiirustasid Uku ja ema pärast hommikusööki? Miks meeldib Ukule vaadata peatuses seisvaid inimesi?

Lk 21: Kes bussipeatuses olevatest inimestest jäi Ukule eriti silma? Miks? Kuidas liiguvad pimedad inimesed tänaval? Kes on pimedade juhtkoer? Kas pimedade juhtkoera tohib paitada? Miks ei tohi võõraid koeri paitada?

Lk 22: Mida mõtles Uku, kui nägi kooli ees triibulist kassi? Kas kassist saaks pimedade juhtloom? Miks Sa nii arvad? Milliseid loomi on võimalik dresseerida? Milleks on see vajalik?

Lk 23: Keda nägi Uku kooli garderoobis? Mida tähendab diabeet? Missugune haigus see on? Mida peavad diabeetikud aeg-ajalt tegema?

Lk 24–25: Mida tuleb teha siis, kui märkad, et kellelgi on paha olla? Miks tuleb hommikul kindlasti süüa? Miks ei tohi teiste inimeste verd katsuda?

Lk 26: Kas Sa oskad hästi lugeda? Kas Sa tunned kõiki tähti? Aga kas Sa oskad ka õigesti kirjutada? Aga arvutada? Kas Sulle meeldib õppida? Miks? Kas Sa tahad kooli minna? Mida Sa koolimineku juures kõige rohkem ootad? Aga mida kõige rohkem kardad?

Miks peab koolis käima? Kas Sa tead, mida koolis tehakse? Kui Sa tahad teada saada, mida koolis tehakse, siis kelle käest Sa seda küsid? Kas Sul on õdesid-vendi, kes käivad koolis?

Lk 28–30: Kes tuli Ukule kooli vastu? Keda märkas Uku bussiaknast enne kodupeatust? Miks tekkis Ukul hirm? Kuidas naine pääses bussi? Miks pakkus Uku ükskord istet karkudega poisile? Kellele tuleks bussis istet pakkuda? Kas Sina oled kunagi bussis kellegile istet pakkunud? Kellele Sa pakkusid istet?

Lk 31–33: Mida hakkas Uku koos perega pärast koju jõudmist tegema? Miks tuli Ukule nutt peale? Kuidas lohutas pere Ukut? Kuidas oleksid Sina Ukut lohutanud?

Lk 34: Mida otsustas Uku õue minnes? Milliseid mängu võiks Uku koos sõpradega õues mängida? Milliseid mängu meeldib Sulle õues mängida? Kellega Sulle õues meeldib kõige rohkem mängida? Miks just temaga/nendega? Aga kas Sulle õues mõnikord üksinda ka meeldib mängida ja olla? Miks?

Valik veebilehti:

Eesti Diabeedi Liit – www.diabetes.ee

Eesti Kurtide Liit – www.ead.ee

Eesti Kuulmispuudetega Laste Vanemate Liit – www.eklvl.ee

Eesti Vaegkuuljate Liit – www.vaegkuulja.ee

Eesti Kogelejate Ühing – www.kogelus.ee

Eesti Liikumispuude Inimeste Liit – www.elil.ee

Eesti Pimedate Liit – www.pimedateliit.ee

Eesti Pimekurtide Liit – www.pimekurdid.ee

Eesti Tsöliaakia Selts – www.tsoliaakia.ee

Eesti Puuetega Inimeste Koda tänab abi eest:

- Eesti Kurtide Liit
- Eesti Pimedate Raamatukogu
- Tapa Gümnaasium
- Tallinna Ülikool

PUNKTKIRJA TÄHESTIK

A	⠠	B	⠠	C	⠠	D	⠠	E	⠠	F	⠠	G	⠠	H	⠠	I	⠠	J	⠠	K	⠠
L	⠠	M	⠠	N	⠠	O	⠠	P	⠠	Q	⠠	R	⠠	S	⠠	Š	⠠	Z	⠠	Ž	⠠
T	⠠	U	⠠	V	⠠	W	⠠	Ö	⠠	Ä	⠠	Ö	⠠	Ü	⠠	X	⠠	Y	⠠		

• , ; : ? ! ( ) “ ” ’ - /

⠠ ⠠

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

⠠ ⠠

Arvumärk #

Suurtähemärk α

the $\mathbb{R}^n$ -valued function $\mathbf{f}$ is a solution of the system (1) if and only if $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2).

Let us assume that $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2). Then, for any $t \in \mathbb{R}$, we have

$$\mathbf{f}(t) = \mathbf{f}(0) + \int_0^t \mathbf{f}'(s) ds = \mathbf{f}(0) + \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$

Since $\mathbf{f}$ is a solution of the system (2), we have $\mathbf{f}(0) = \mathbf{0}$. Therefore, we have

$$\mathbf{f}(t) = \int_0^t \mathbf{A}(s) \mathbf{f}(s) ds.$$